

тичні засоби виразності надають текстам аналізованого медіажанру мелодійності та благозвучності. Графічні засоби виразності сприяють візуальному увиразненню матеріалів. Лексико-стилістичні засоби увиразнення (авторські неологізми та слова іншомовного походження (варваризми)) додають публікаціям експресії, створюють динамічні картини оповіді, підсилюють емоційне сприймання тексту читачами. Образно-тропеїчні засоби виразності допомагають досягти влучної образності в описі подій, ситуацій, явищ. Синтактико-стилістичні засоби виразності слугують увиразненню ідей головних редакторів аналізованих глянцеви́х видань.

Встановлено, що найуживанішими з-поміж усіх засобів виразності є синтактико-стилістичні (38 % від усіх аналізованих у вибірці засобів виразності), зокрема засновані на експансії початкової моделі речення (68 % від усіх досліджуваних синтактико-стилістичних засобів виразності). Широко вживаними також є образно-тропеїчні засоби (30 %), як от: епітети (33 %), гіперболи (18 %), та метафори (11 %), які допомагають влучно передати особливості перебігу подій та явищ. Значне місце за частотністю вживання посідають графічні засоби виразності (24 %), що надають повідомленням редакторів аналізованих глянцеви́х видань візуальної емоційності. Найменшою популярністю користуються фонетичні засоби виразності (8 %), що зумовлено особливостями публіцистичного тексту загалом.

Література:

1. Бахтин М. М. Слово в поезії та прозі / М. М. Бахтин // Вопр. літератури. – М., 1972. – № 6. – С. 55–85.
2. Лютикова В. Д. Языковая личность и диалект / В. Д. Лютикова. – Тюмень : Изд-во Тюм. ун-та, 1999. – 185 с.
3. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК, 2003. – 280 с.
4. Почепцов Г. Г. Медиа: теория массовых коммуникаций / Г. Г. Почепцов. – К. : Альтерпрес, 2008. – 403 с.
5. Черниш О. А. Медіажанр «слово редактора»: лінгвостилістичний та лінгвокомунікативний аспекти (на матеріалі сучасних англійських журналістів) [Текст] : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.04 / Черниш Оксана Андріївна ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2015. – 20 с.

УДК 821.161.2. 09

Т. М. Шарова,

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

ПОВІСТЬ К. ГОРДІЄНКА «ДІТИ ЗЕМЛІ»: ІСТОРИЧНА ОСНОВА, КОНФЛІКТИ, СТРУКТУРНО-ОБРАЗНА СИСТЕМА

У статті подається творчість К. Гордієнка, літературна спадщина якого досліджена недостатньо. Розглянувши різні аспекти художнього конфлікту (Р. Гром'яка, І. Кисельова, Н. Євтушенка, Т. Гундорової та інших), можна стверджувати, що це поняття пов'язане з зіткненням протилежних інтересів і поглядів, напруженням і крайнім загостренням суперечностей.

Твори К. Гордієнка становлять певний етап в українській прозі і за змістом, і за формою. На широкому соціальному тлі постають нові типи сучасної письменниці епохи. В центрі уваги письменниці – образи простих людей, селян, заробітчан, їх конфлікт з кріпацькими і пореформеними порядками в селі й на промислах.

Письменник став виразником настроїв і прагнень простого українського народу, правдиво змалювавши його нужденне існування. Головна увага К. Гордієнка зосереджується на внутрішньо-психологічних конфліктах, зумовлених глибоким проникненням у внутрішній світ людини.

Ключові слова: конфлікт, контекст, повість, структурно-образна система.

ПОВЕСТИ К. ГОРДИЕНКО «ДЕТИ ЗЕМЛИ»: ИСТОРИЧЕСКАЯ ОСНОВА, КОНФЛИКТЫ, СТРУКТУРНО-ОБРАЗНАЯ СИСТЕМА

В статье представлено творчество К. Гордиенко, литературное наследие которого исследовано недостаточно. Рассмотрев различные аспекты художественного конфликта (Р. Громьяк, И. Киселева, Н. Евтушенко, Т. Гундоровой), можно утверждать, что это понятие связано со столкновением противоположных интересов и взглядов, напряжением и крайним обострением противоречий.

Произведения К. Гордиенко составляют определенный этап в украинской прозе и по содержанию, и по форме. На широком социальном фоне появляются новые типы современной писательницы эпохи. В центре внимания писательницы – образы простых людей, крестьян, работников, их конфликт с крепостными и пореформенными порядками в селе.

Писательница стала выразителем настроений и стремлений простого украинского народа, правдиво обрисовав его нищеское существование. Главное внимание К. Гордиенко сосредотачивается на внутренне-психологических конфликтах, обусловленных глубоким проникновением во внутренний мир человека.

Ключевые слова: конфликт, контекст, повесть, структурно-образная система.

THE STORY K. GORDIENKO «CHILDREN OF THE EARTH»: THE HISTORICAL BASIS, CONFLICTS, STRUCTURAL IMAGING SYSTEM

The article researches the work of K. Gordienko, literary heritage of whom is insufficiently researched. Examining various aspects of artistic conflict (R. Hromyak I. Kiselev, N. Yevtushenko, T. Hundorova), one could argue that this concept is concerned with the clash of opposing interests and views, extreme stress and aggravation of contradictions.

Works written by K. Gordienko can be called a milestone in Ukrainian prose both by content and by form. On a broad social background appear new types of the era that is contemporary to the writer. The focus of the writer is images of ordinary people, peasants, and workers, their conflict and post-reform orders in the village and in the fields. Typical features of characters display themselves in carefully detailed descriptions of appearance, clothing, behavior and speech of the characters presented on the basis of social and individual psychological details, though still kept the traditional lyrical-epic folklore characteristics.

The writer's creativity became an expression of sentiments and aspirations of the Ukrainian people due to true description of their miserable existence. K. Gordienko focuses on internal psychological conflicts caused by deep penetration into the inner world of man.

Ключові слова: context, conflict, story, structural imagery.

Найвагомішим першоджерелом для рецепції художнього світу митця, його індивідуальності є його твори – основна складова всієї літературної спадщини. Вони становлять науковий інтерес не тільки як матеріал для вивчення біографії, але і як оригінальний спосіб відображення всієї багатогранності духовного життя письменниці та індивідуальності його мислення.

Серед значної кількості українських письменників ХХ століття вагоме місце відведено творчості К. Гордієнка, який був лауреатом Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка. Літературна спадщина цього прозаїка в контексті літературного процесу недостатньо осмислена. Аналіз творчості К. Гордієнка подавався такими критиками, як В. Брюховецький, Г. Стукалова, Г. Гельфандбейн, Ю. Герасименко, І. Голубничий, О. Зінченко, Г. Сеульський, Л. Ладанов, К. Козуб, І. Маслов, М. Острик, Л. Новиченко, Р. Якель. У творчій спадщині К. Гордієнка є чимало творів, які слід читати не лише дорослим людям, а й дітям, бо на сторінках цих творів піднімаються актуальні питання тогочасної дійсності, які хвилюватимуть не одне покоління людей. Серед цих творів слід відзначити повість К. Гордієнка «Діти землі», яка згодом отримала другу назву – «Заробітчани».

Творча історія повісті К. Гордієнка «Заробітчани» розпочалася в 1937 році, коли в Державному літературному видавництві України вийшла у світ книжка К. Гордієнка «Діти землі». За жанром автор тоді кваліфікував свій твір як роман. Це був перший роман письменника.

Перевидаючи твір у 1949 році, автор вже змінив жанрове визначення, назвавши твір повістю й давши йому нову, більш прозаїчну, ніж попередня, назву – «Заробітчани». У 1952 році К. Гордієнко ще доопрацював твір, додавши до нього деякі епізоди. Видання 1952 року він назвав другим виданням повісті «Заробітчани».

Назва «Діти землі» була більш значущою, поетичною. Вона відразу включала твір у класичний контекст, розташовуючи її між дитячою переробкою повісті Володимира Короленка «У поганому товаристві», відомою під назвою «Діти підземелля» (1886) і п'єсою Максима Горького «Діти сонця» (1905), написаною в Петропавлівській фортеці, куди автор був кинутий після Кривавої неділі. Між дітьми підземелля і дітьми сонця тепер «втискувалися» діти землі К. Гордієнка.

Повість «Діти землі» написана на історичному матеріалі, але в ній немає історичних героїв. Є згадки про деякі історичні події, наприклад, про повстання робітників на Обухівському заводі в С.-Петербурзі (Обухівська оборона) або про заворушення селян у Валківському повіті Харківської губернії. Перша подія згадується як така, що сталася минулого року. Обухівська оборона датується травнем 1901 року. Валківські заворушення відбулися влітку 1902 року. За допомогою цих подій можемо припустити, що художній час повісті «Заробітчани» віднесений до сільськогосподарського сезону (весна – осінь) 1902 року. Перша російська революція 1905 року – ще попереду. Але народне обурення вже наростає. Справді, сучасна історіографія свідчить саме про те, що революційна ситуація в Україні визрівала поступово. К. Гордієнко й показав ці процеси – формування в народі відчуття своєї власної гідності, прагнення захисти свої не тільки майнові інтереси, але й людську гідність.

Повість «Діти землі» – одна з кращих у творчій спадщині письменника. Тут усе підпорядковано основному задуму автора – показати нелюдську експлуатацію селянської молоді «на рядках» у поміщицькому маєтку українського багача-мільйонера Харитоненка і разом з тим відобразити зростання бунтарських настроїв серед заробітчан. З багатьох персонажів, що згадані у повісті «Заробітчани», індивідуально – як особи – виділені тільки двоє підлітків – Оленка і Оверко та ще їх антипод, панський посіпака «пригінчий» Нестір Пасько.

Варто відзначити той факт, що К. Гордієнко подав образи селян нового радянського села (Оверко й Оленка): «Письменник створив їх живими образами з їх особистими і позитивними якостями і деякими рештками від пережитого, старого в їх характерах, але це яскраві образи нових людей, що живлять і очолюють стаханівський рух на селі, це передові люди соціалістичного села» [2, с. 412].

Головні герої повісті – підлітки, що почасти дозволяло вважати повість К. Гордієнка причетною до групи літератури для дітей. Звичайно, і діти старшого віку з цікавістю прочитають цей твір. Але не тільки вони. К. Гордієнко написав такий універсальний твір, який мав подвійне призначення: для дітей і для дорослих, для решти читачів.

На місце головної героїні висувалася на початку роману «Діти землі» семирічна дівчинка Оленка. Її матір – удова Галина «людям полотна тче» [1, с. 276] має півдесятини землі, яку й зорати нікому. Є в родині старша сестра Христя, вже доросла, тому весь час пропадає на заробітках. Є й молодші за Оленку брати й сестри. У цілому родинне тло прописане без особливих деталей. Ми не знаємо, хто був батько, чи давно його не стало, чим він займався, як жилося родині тоді, коли він був живий. Усі ці подробиці автора не цікавлять. Його цікавить Оленка, на ній сфокусована вся увага. Коли ми бачимо дівчинку вперше, вона мріє: «Оленка рада пособити матері, сім год уже, а ніхто в няньки не бере, мізерна така» [1, с. 276]. І раптом мрія її здійснилася. Уранці, як матір лопатою копала своє поле, сусіда Нестір Пасько, «довгий чорнявий вусань» [1, с. 277], кинув їй через пліт: «Бабо Галько, кинь копать, завтра зорю» [1, с. 277]. Ця пропозиція сприймається як «несподіване щастя, яке звалилося на голову матері» [1, с. 277]. Але за цю послугу в родині Паськів «Оленка повинна рік дитину глядіти» [1, с. 277]. Так здійснилася Оленчина мрія – потрапити в няньки.

Далі в полі Оленчиного сприйняття подано побут родини заможного сусіда, який працює пригінчим в економії Харитоненка. К. Гордієнко тут не порушує традиції, запровадженої ще М. Коцюбинським; заможна родина Паськів виявляється до краю жадібною. Користуючись сусідством, Оленку часто відправляють додому, поки дитина спить – це для того, щоб їй не перепав зайвий шматок хліба чи миска страви. Через це Оленка залишається голодною. Але вдома вона приховує це і не сідає до загальної миски, гордість не дозволяє – вона ж бо вже свій хліб їсть.

Раптом виявляється, що події з семирічною нянькою – це лише експозиція. Далі автор рішуче перескочив ще через сім років: «Сім років Оленка в наймах у Паськів вибула. Чималий заробітчанський досвід у неї. З семи год у няньках хліб заробляла» [1, с. 301]. Тепер вона вирішила найнятися в строковики в панську економію. Зрозуміло, вік у неї не той, щоб працювати разом з дорослими. Але сестра попросила за неї Нестора, а Нестір по-сусідськи так само не заперечував, тож і опинилася Оленка між дорослими строковиками. З тих пір у неї одне бажання, одна інтенція – щоб ніхто не зміг їй доіркнути, що вона гірше працює, ніж дорослі.

На маргінесах Оленчиного портрета ще в експозиції зринув образ її однолітка Оверка – розбишаки й дотепника в хлоп'ячих розвагах. Оленка несподівано зустріла його на ланах Харитоненка. За полільницями завжди ходив робітник для налаштування й гостріння сапачок. У цій ролі й виступив Оверко. Поступово його образ перемістився в центр зображення, відсуваючи Оленку на другий (якщо не задній) план; виникло розуміння того, що цей образ багатший на змісти, внутрішньо розмаїтіший, ніж Оленчин. Оленка лишилася представником селянської маси, дівочого гурту. Оверко вийшов на роль особистості, призвідника подій, рушія сюжету.

Значну роль у становленні його особистості відіграв коваль Кузьма. Цей образ заслуговує на окрему розмову. Це робітник, достатньо досвідчений майстер своєї справи – чи молотарку полагодити, чи жнивтарку, він усе вмів, має золоті руки, тому й немає йому ціни в панській економії в літній час, коли день рік годує. Оверко ходить до нього в кузню за сапачками, отож там «меткого хлопця сподобав кремезний чорнобородий коваль» [1, с. 318].

Проте образ коваля Кузьми так і не перетворився на характер. Ми не знаємо ніяких подробиць з його минулого, нічого нам не відомо про його походження, родину, причини прихильності до Оверка. Можна лише припустити, що після звіль-

нення із заводу (невідомо з якого) він повернувся в рідні краї. Його кузня стала комунікативним центром, де збиралися люди, охоче слухали його повчання й роз'яснення. Бачимо його і як організатора майвки. Проте попри всю обережність, з якою він вів пропаганду й агітацію, про його діяльність стало відомо урядникові.

Образи Оленки й Оверка, з одного боку, нібито за моральним світом тяжіли до традиції відображати героїв із злиденим дитинством, лихими від бідності батьками, темним від неписьменності сільським світом. Але разом з тим, з іншого боку, це було й відкриття – вперше в українській літературі герої-підлітки поставали в умовах трудової самореалізації в організованому колективі, влаштували протестні акції, брали в них участь, розплачувалися за активну життєву позицію, але не здавалися, не просили пощади, не зраджували колектив, громаду.

Але по-справжньому революційним був у ній зовсім інший образ, узятий з ворожого соціального табору – Нестір Пасько. Він належав до табору панів, він пригінчий у панській економії. На ньому лежить відповідальність за проведення всього циклу сільськогосподарських робіт на певній ділянці великого господарства. Перед нами талановитий менеджер, організатор виробництва. Найбільш дивні його риси, які не зустрічаються в образах інших капіталістичних управлінців, – він розуміє, що успіх виробництва залежить від людини, працівника; категорія продуктивності праці – це людська категорія, вимірюється людським чинником. Повесть «Заробітчани» – своєрідний підручник успішного управлінця. Образ пригінчого Нестора Паська не просто вийшов за межі традиції, а став цілком новим, новаторським явищем в українській прозі.

В українській літературі для дітей ще й досі не з'явилося твору, у якому б відображалися українські герої у переддень Першої російської революції. З цього погляду повість «Діти землі» К. Гордієнка наділена безсумнівним новаторством, є культурним феноменом.

У повісті К. Гордієнка «Діти землі» або «Заробітчани» змалювавши картини безправного становища заробітчан, автор показав і те, як під впливом робітничого класу, визвольних ідей російської соціал-демократії визривала їх революційна свідомість, як поряд з економічними вимогами – поліпшення умов праці, збільшення заробітної плати, поліпшення харчування, строкові наймити починають переходити до організованої соціально-політичної боротьби за свої людські права, усвідомлюють себе як силу, спроможну порвати кайдани рабства.

В основі повісті «Заробітчани» лежав соціальний антагоністичний конфлікт. Але письменник показав, що національна солідарність позбавляє антагонізму соціальний конфлікт. Хай і не так просто, але він розв'язується, не спричиняється до взаємного знищення. Письменник довів, що українські верхи і низи знайдуть спільну мову й завжди розв'яжуть на-зриваючий конфлікт. Так, зрештою, було в усіх національних державах – національна буржуазія знаходила спільну мову зі своїм народом. Таким чином, повість «Діти землі» виконувала ще й роль соціального припущення, прогнозу. А відтак феноменальне художнє та культурне значення творчості К. Гордієнка важко переоцінити.

Література:

1. Гордієнко К. Твори : [в 2-х т.]. Чужу ниву жала : [роман]. Заробітчани : [повість]. Сім'я Остапа Тура : [повість] / К. Гордієнко. – К. : Дніпро, 1969. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1969. – 693 с.
2. Смілянський Л. Кость Гордієнко : [в кн.: Леонід Смілянський]. – Твори : [у 4-х т.] / Л. Смілянський. – К. : Дніпро, 1971. – Т. 4. – К. : Дніпро, 1971. – С. 3–21.

УДК 811.611.367

О. М. Шаряк,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПРО СИНТАКСИЧНІ ВИТОКИ ДИНАМІЧНОГО СЛОВОТВОРУ

Предметом публікації є розгляд словотвору як тієї ланки, що прокладає місток від предикативних до непередикативних знаків, як системи, що уможливорює формування номінацій і водночас має багато спільного із синтаксисом. Генеза словотворення відбувалась поетапно – від морфеміки через структурно-семантичний підхід до комунікативно-прагматичного та когнітивного напрямку, тож у контексті актуальних для сучасної науки міждисциплінарності та інтегративності знань вважаємо за доцільне розглядати словотвір на перетині морфології, синтаксису, текстології та інших дисциплін. Погляд дериватологів на словотвір як динамічну систему, як мовний трансрівень дає змогу виявити чинники організації та механізми формування похідних слів, особливості їхньої семантики, кореляції з пропозиційними структурами тощо. Процеси номіналізації переконливо засвідчують, що за способом відображення дійсності похідні слова близькі до синтаксичних структур. З позицій динаміки пізнання поняття, як компонент семантичної структури слова, доцільно розглядати як результат мисленневих форм предикативного характеру, перетворення судження у номінацію.

Ключові слова: словотвір, номінація, похідне слово, синтаксис, пропозиція, латентна предикація.

О СИНТАКСИЧЕСКИХ ИСТОКАХ ДИНАМИЧЕСКОГО СЛОВООБРАЗОВАНИЯ

Публикация посвящена рассмотрению словообразования как связующего звена между предикативными и непередикативными знаками, как системы, которая способствует формированию номинаций и имеет много общего с синтаксисом. Генезис словообразования проходил поэтапно – от морфематики через структурно-семантический подход к прагматическому и когнитивному. В контексте актуальных для современного языковедения междисциплинарности и интегративности знаний считаем уместным рассмотреть словообразование на стыке морфологии, синтаксиса, текстологии и других дисциплин. Взгляд дериватологов на словообразование как динамическую систему, как языковой трансуровень делает возможным исследование механизма формирования производных слов, особенности их семантики, корреляции с пропозиционными структурами. С позиций динамики познания понятие, как компонент семантической структуры слова, следует рассматривать как результат мыслительных форм предикативного характера, преобразование суждения в номинацию.

Ключевые слова: словообразование, номинация, производное слово, синтаксис, пропозиция, латентная предикация.

ON SYNTACTIC ORIGINS OF DYNAMIC WORD BUILDING

The subject of our publication is consideration of word building as a link between predicative and non-predicative signs, as a system which enables a formation of nominations and at the same time has a lot in common with syntax. Word building genesis happened gradually – from morphemics through structural-semantic approach to communicative-pragmatic and cognitive directions. Thus, in the context of knowledge topical for modern interdisciplinary and integrative studies, we have made